

המשתאות ואמר שם דברי תורה יקבל שכר, תלמוד לומר אך למחסור, תרי מיעוטי, לרמז מ"ש [סנהדרין קא]. כל האומר פסוק בבית המשתאות [בלא זמנו] מביא רעה לעולם, זו לא מיבעיא שאינו טוב, וזהו אך, אלא מביא רעה, וזהו למחסור.

או ירצה עם מה שאמרו ז"ל [מגיגה י]. הפורש מתלמוד למשנה שהוא אסור, אמר הכתוב אף על פי כן לא תאמר שכיון שפירש מן התלמוד אין לו שכר אף על המשנה שלומד כיון שבאותה שעה היה יכול ללמוד תלמוד שהוא עיקר, תלמוד לומר כל הדברים שאדם נושא ונותן בהם דברי תורה יהיו משניות או הלכות נוטל שכר אף שאין שכרו כל כך כמו התלמוד שפירש ממנו, כי לפי שפירש מן התלמוד לא יפסיד שכר המשנה שלומד, יכול אף מי שפירש מן הלימוד לעסוק בדברי בטלה לא יפסיד שכר מה שלמד קודם, תלמוד לומר אך למחסור כמו שאמרו ז"ל מעוות לא יוכל לתקן [מגיגה ט:] זה [ש]שנה ופירש, ועוד אמרו [פסמים מט:] שנה ופירש קשה מעם הארץ, והטעם שזה לא יוכל לתקן עוד הלימוד, כמ"ש [יומא כט.] מיגמר בעתיקא קשה מחדתא.

מדרש רבה חוקת

דרשתי פה ירושלים תוב"ב שנת התל"ד פרשת פרה [מוקמ, ט] במדרש כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה

עוסק בפרשת פרה ואומר ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים, אמר לו משה רבינו ע"ה רבנו של עולם העליונים והתחתונים ברשותך ואתה אומר הלכה מפי בשר ודם, אמר לו עתיד צדיק אחד בארץ לפתוח פרשת פרה תחלה, אמר לו יהי רצון שיהיה זה מחלצי, אמר לו חייך מחלציך יוצא שכן הוא אומר [שמות יט, ד] ושם האחד אליעזר.

הרב מהר"ם טראני בס' צפנת פענח כתב בשם רבו מהר"ר שלמה שאגיס ז"ל דהפירוש הוא בשלמא אם היה ניתנת התורה ויהא [נקרא] שאתה אומר שמועה מפי בשר ודם שהחכמים מחדשים, אבל העליונים שהם המלאכים והתחתונים שהם הצדיקים בשמים והתורה ברשותך תורתך היא עדיין ואינה תורת חכם, והשיב לו הקב"ה עתיד צדיק אחד לפתוח בפרשת פרה ולומר פרה בת שתיים כלומר ולא שלש, והוא מדרבנן גזירה שמא תשחיר. והקשה דהא ליתא דאורייתא היא. ולא קושיא היא שרבינו שמשון ז"ל [פרה פ"א מ"א] במאמר פרה בת שתיים כתב ב' פירושים, או דבת שתיים ולא בת שלש, או אפילו בת שתיים, עיין שם, ואם כן מה שהקשה לרבו אינה קושיא. והרב ז"ל פירש שהקושיא היא דכיון דאין הלכה כר"א דיחיד הוא, למה אתה אומר הלכה משמו. וקשה דכיון דכוונת משה רבינו ע"ה הוא מטעם שהוא יחיד, אם כן איך יצדק לשון מפי בשר

ודם דקאמר, מפי יחיד מיבעי ליה. ואני בעניי כתבתי בספר שמע שלמה ועוד לאלוה מילין.

ויש לדקדק מה שהקשו הראשונים וכי מי סני לומר דבר בשם אומרו עד שהוקשה הדבר למשה רבינו ע"ה. [ועוד] זהו דקדוק דק כיון דאמר לפתוח בפרשת פרה, מאי תחלה ודאי כל פתיחה היא תחלה, דאטו בכל מקום שאומר ר' פלוני פתח, אומר פתח תחלה. ותו מאי בפרשת פרה תחלה, ולא הוי ליה למימר אלא בפרשת עגלה תחלה היא הפתיחה.

[1234567] ויחיד

ויראה לי עם מה שאמרו בגמ' [שנת פס:] כשקבל משה התורה אמר להם הקב"ה החזר להם תשובה למלאכים, ואמר להם כתוב בתורה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב וכו' אלו הדברים יש בכם ומה שייכות יש לכם בתורה, וידוע הוא שבשר ודם כשנשמתם למעלה קודם בוא לארץ הם כמלאכים בלא גוף מוכרחים במעשה ואינן ברשות עצמן כמלאכים, זה שהקשה רבש"ע בשלמא אם התחתונים שהם בשר ודם והיינו רבי אליעזר שהיה נולד והיה ברשות עצמו שהאדם בעל בחירה או לעסוק בתורה או לעסוק בהבלי העולם ועם כל זה יצא צדיק אין מתקנאים העליונים שהם מלאכי השרת, למה תאמר שמועה מפיהם ולא מפי מלאכים, לפי שהצדיקים שהם ברשות עצמם בעלי בחירה ועם כל זה בחרו לעסוק בתורה, יצדק יותר לומר שמועה מפיהם לפי שהם ברשות עצמם

לגנוב ולנאוף ועם כל זה אינם עושים והם שייכי בתורה יותר ממלאכי השרת, אבל רבוננו של עולם עדיין לא ניתנה התורה עליונים שהם מלאכי השרת ותחתונים שהם הצדיקים עדיין ברשותך ולא ברשות עצמם שהם מוכרחים במעשיהם ואינם ברשות עצמן, א"כ כך שייכי המלאכים עכשיו בתורה או יותר שהם משכילים יותר מבשר ודם, ואיך אתה אומר שמועה מפי בשר ודם ולא מפי מלאכים שגם הם עוסקים בתורה, ופחד משה שלא ילבשו קנאה מלאכי השרת עמו כמו שאירע לו לבסוף, והשיב לו הקב"ה עתיד צדיק אחד, פירוש עם מה שכתב מהררי נמרים במאמר אלו ואלו דברי אלוהים חיים, דאיך אפשר כיון שזה מטהר וזה מטמא, ותירץ שהדבר לא תובן מעצמותו כמו שתובן מהפכו, וכדי שיבין משה ההלכה צד האמיתי אמר הקב"ה למשה בזה הדין יש צד לטמא וצד להיתר, ולא הכריע והניח הדבר כפי מה שיפסקו הרוב, נמצא שזה וזה דבר הקב"ה בסיני, זהו עתיד צדיק אחד בארץ שידבר בדין העגלה, ואם קודם שנולד לא אקדים לומר הדין כמוהו, היום או למחר כשיחלוק עליהם יאמרו לו שקר אתה דובר, אבל כשאני מקדים לומר הדבר בזה יאמר להם גם דברי אמר הקב"ה, אמר לו משה רבינו ע"ה אם כן היה די שתאמר הדין שאמר רבי אליעזר ולא תזכיר שמו, מדהזכרת גם כן שמו שמע מינה שחביב הרבה בעיניך, יהי רצון שיהיה זה מחלצי.

הקב"ה הקורא והוא המדבר, עכ"ל.

המאמר הזה אומר דרשני, יש לעיין בתחלה דקדוק הלשון, דמלשון ולאדם לא קרא משמע דמקשה למה אמר ויקרא אל משה דמשמע ולא לאחר, וכי לאדם לא קרא, ואחר כך אמר והלא כבר נאמר דמשמע דמקשה יתור, ולא הוי ליה למימר אלא והכתיב, לשון כבר לא יתכן.

ולזה י"ל עם מה שאמרו פ"ק דיומא [ד:] הקדים קריאה לדבור שלא יאמר אדם לחברו שום דבר אלא אם כן קוראו תחלה, לימדתך תורה דרך ארץ, זה מקשה כאן ויקרא אל משה למה הוצרך לכתוב ללמד דרך ארץ בכאן, ובשלמא אם לא מצינו במקום אחר קריאה, ניחא דהכא מלמדנו דרך ארץ, אבל כיון שלאדם גם כן קרא וכתיב ביה ויקרא, אם כן הלא כבר נאמר הדרך ארץ, ואמאי הוצרך לכתבו בכאן פשיטא מק"ו דאדם נפקא דקרא

למשה קודם הדיבור. ותירץ בעצם דאי לא כתביה גבי משה, לא שמעינן דרך ארץ לעלמא לאדם גדול שמדבר עם אחר שאינו גדול שצריך לקוראו תחלה שהוא גנאי לגדול להאריך, ושאני אדם שהוא אריס בעלמא ואין גנאי למלך לדבר עם אריסו יותר מדאי פירוש לקוראו תחלה, ואפילו למשה הוה אמינא דלא קראו תחלה קודם דבור לפי שהוא אדם גדול והוא גנאי למלך, או מן הטעם שכתב הרב יפה תואר דמי שהוא הדיוט אפילו שיאריך עמו בדברים מתיירא מלזלזל את המלך, אבל מי

ומה שאמר לפתוח בפרשת פרה ואמר גם כן תחלה, יובן עם [מה] שפירש רבינו שמשון ז"ל בזאת המשנה [פרה פ"א מ"א] דפרה בת שתיים, יש לפרש בת שתיים וכ"ש בת ג', או בת שתיים ולא בת ג', וכפי זה הפירוש [השני] ניחא דפתח רבי אליעזר בעגלה לעשות הקדמה שתבין דבריו דפירוש פרה בת שתיים שאמר בעי למימר ולא בת ג', לכך פתח בעגלה כדי שתאמר פרה דומיא דעגלה, סיפא דומיא דרישא מה כשאמר עגלה בת שנתה הוי פירושא ולא בת שתיים הכי נמי פרה בת שתיים ולא בת שלש, וזהו פתח בפרשת פרה, כלומר דיבר קודם חכמים וגם עשה לפרשת פרה תחלה אחת פירוש הקדמה אחת, דהיינו שאמר קודם עגלה בת שנתה שהיא הקדמה שתבין פירוש דבריו כשיאמר בדין הפרה פרה בת שתיים דהיינו ולא יותר, וחרף ונכון.

ויקרא רבה א

דרשתי בירושלים תוב"ב שנת תגל"ה ותרעה מלכותו. ויקרא רבה [ויקרא, 6] ויקרא אל משה, ולאדם לא קרא, והלא כבר נאמר ויקרא אלהים אל האדם, אלא אין גנאי למלך לדבר עם אריסו. וידבר ה' אליו ועם נח לא דבר וידבר אלהים אל נח, אין גנאי למלך לדבר עם נקדודו. ויקרא אל משה ועם אברהם לא דבר, והכתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם, אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי. ויקרא אל משה לא כאברהם שהמלאך היה קורא וה' מדבר, ברם הכא